

Jurgis-Ambražiejus Pabrėža.

1771—1849.

Į mano rankas kitados buvo patekęs gerokas pundelis Kretingos Mažųjų Brolių Pranciškonų vienuolio Ambražiejaus Pabrėžos dokumentų. Visi jie buvo, ano laiko reikalavimu, lenkiškai surašyti, nes turėjo tarnauti viešiesiems oficialiems tikslams. Aš juos atpasakojau lietuviškai, nes kalba čia neturėjo reikšmės.

Kun. Pabrėža buvo mokytas botanikas, net gydytojas. Visus savo mokslo raštus, taip pat ir dvasiškos askezos raštus rašė žemaitiškai, nes žemaičiams taikė.

Aš susigyniau su K. Būga dėl Pabrėžos pavardės parašymo: *ė* rašyti ar *e*. Jis būtinai reikalavo *ė*. Aš turėjau šių sumetimų. *Ė* žemaičiai telšiškiai taria, kaip *ie*: *gėda* — *gieda*. Tad ir Pabrėžą, jei būtų parašytas su *ė*, tartų: Pabrieža; tuogi tarpu šią pavardę jie taria, kietai paspausdami, kaip su rusų *э*: Pabrėža, kaip ir Sėda. Jei Sėdą rašome be taško, tai lygiai derėtų ir su Pabrėža pasielgti — rašyti *e* be taško. Būgai betgi tų mano sumetimų nepripažinus lemenčiais, gaunu nusileisti ir pradedu rašyti su *ė*.

1. Altarijos įrengimas.

Aš, kunigas Jurgis Pabrėža, Kartenos mansijonierius, vykindamas gerą savo sumanymą, visai gera valia, o ne kieno pakurstomas, *ex pio zelo et propria liberalitate* (iš dievobaimingo uolumo ir

savo dosnumo), teturėdamas tą vieną tikslą — Dievą pagerbti, sumaniau savo lėšomis įkurti altariją de nova radice (iš pat pamatų). Gavęs Jo Mylistos Šviesiausio Kunigaikščio Juozapo-Arnulpo Giedraičio, Žemaičių Vyskupo ir Kavalieriaus 1814 m. vasario 26 d. raštu sutikimą, sumą muštinių dorelių (talarów bitych) tūkstantį (N. 1.000) arba sidabrinųjų rublių tūkstantį tris šimtus penkiasdešimtis (N. 1.350) ant tikrų ir neapvilšančių žemės turtų obligu, man priklausančiu esančius, niekadęs nebeatšaukiamam laikui altarijai Š. Jokūbo Apaštalo vardu Kartenos miestelyje, vyriausioje Telšių apskrityje esančiame prie tos vietos bažnyčios, nei mažiausios „salvos“ (sau išimties) nei sau, nei savo paveldėtojams ieškant ir ginčijant nepalikdamas, amžinai ir nepajudinamai padėdu ir užrašau ir nuolatiniu fundušu laikyti noriu. Kadangi jo Mylista Nagurskis, Žemaičių kanauninkas Kartenos klebonas, savo dokumentu, 1810 m. balandžio 23 d. padarytu, butvietę, klebono žemėje esančią, su aprašymu, kiek ir kurios jos ribos, paveda statomam būsimos altarijos gyvenimui, tai ir šį namą su visais patogumais ir trobesiais prie jo, savomis mano lėšomis minėtoje butvietėje pastatytus, taip pat amžiniems laikams altaristams naudotis atiduodu ir užrašau. Tiek tik tvirčiausiai įspėju, kad bet kuris, kits po kitam einęs altaristas minėtąją sumą neišaiškotiną ir be jokio užginčijimo esančią ne ant dvasiškių, storastų, po jėzavitų arba žydų kagalų turtų, bet ant dvasininko giminės turtų, tikrų ir nepraskolintų su dvasiškosios vyresnybės žinia padėję, už ją teisingas palūkanas sau gyventi atsimtų ir kad tie altaristai už tą sumą, kaip paprastai esti, dievobaimingų geradarių žmonių sudėta, kasmetai po 40 šv. Mišių paskaitytų iš pradžios, kad aš pats ir tie geradariai ilgai sveiki būtų, o kai numirsime, už mūsų vėles. Kunigų pareigos nevisados leidžia vykinti tokius apsiėmimus Karte-

nos bažnyčioje, todėl leistina tiems gi p. p. altaristams bet-kurioje bažnyčioje ir prie bet-kurio altoriaus laikyti Mišias, tiktai ne kitaip, kaip kasmetai skyrium pažymėtą kiekį fundušinių šv. Mišių. Be to, iš p. p. altaristų, būsiančių ant šito fundušo, tvirčiausiai reikalauju, kad netiktai viršiau prie šio fundušo pridėtas pareigas ištikimai sub onere conscientiae (sąžinės verčiami) eitų, bet dar tos vietos klebonui bažnyčios ir parapijos pareigas lygiomis su kitais kunigais eitų ir nuo jų nesišalintų, tačiau už lygią su kitų dalį parapinių pajamų. Jus collationis arba teisė pristatyti turi pridėti J. M. Kunigaikščiui Giedraičiui, Žemaičių Vyskupui ir Kavaliieriui, dabar laimingai vyskupiją valdančiam, o po jam niekam kitam, kaip tiktai Žemaičių vyskupams, tačiau kai aš jau būsiu miręs. Koliatorius nuolankiai prašau, kad įsitarnavusius tos vyskupijos kunigus į tą altariją pristatinėtų; insuper (be ko kita) jei Pabrėžų pavarde būtų kuris kunigas, kad turėtų pirmenybę, taip pat nuolankiausiai įprašau. — O kad šitą fundaciją noriu turėti nepažeidžiamą ir neatmainomą, tad, kuriems dalykams virstant į panaikinimą ar pasipainiojant atmainymui, ta visa mano fundacija, niekam nekliudant, gauna pereiti dvasiškajai vyskupijos vyriausybei, kuri malonės vienu žygiu išmaldomis išdalyti neturčiams žmonėms, kiek kuris bus to reikalingas. — Patvirtindamas tą savo sutvarkymą prie liudytojų, mano paties pakviestų J. M. Ponų antspaudininkų, savo ranka padėdu parašą. Daryta Telšių mieste 1814 m. n. mėn. (lapkrikyje).

2. Testamento punktai.

Testamentui, 1826 m. gruodžio 21 d. mano sudarytam, šiandieną dėl daugelio didelių atmainų tapus nebeišpildomam, štai kiti punktai paskutinės mano valios 1838 m. sausio 10 d. surašomi tos pat galios; tebūnie tad jis formalus testamentas.

Mano kūną, ligi tik savo vėlę Dievui atiduosiu, noriu, kad vienuolių papratimu palaidotų Kretingos parapijos kapuose be iškilmių ir perdėjimų.

Savo turtus, nors jie labai menki, norėčiau šitaip suskirstyti.

Pirma. Pas mane yra šiokių tokių pinigų depozitų (palaikyti paliktų), nors, tiesa, nedidelių; prie jų yra pridėliotos kortelės, liudijančios, kam jie priguli. Šitie pinigai yra skrynioje pirmosios stancijos, o jos raktas mažame kelionės kuparėlyje. Tuos kad teisingai, kam priguli, atiduotumėte, širdingiausiai įprašau.

Antra. Jo Mylista Simanas Daukantas, patarėjas, tankiai su manim, ištikimu savo prieteliu ir kaimynu, savo giminės reikalais koresponduodamas, atsiųsdavo į mano rankas pinigų, kad išmokėčiau kam priguli jo įsakymu, o likusius palaikyčiau ateinantiesiems reikalams. Dėl to ponas Patarėjas prašė mane, kad surašyčiau rodyklę jo izdo, kurs pas mane esti, pajėmimų ir išleidimų. Tai padariau; rodyklė guli stalčiuje pirmame kambaryje iš priešakio. Jo pinigų izdas tenka suderinti su rodykle ir jei pasirodytų, kad būsiu apsirikęs, per atsitiktinę žioplumą kaltas palikęs jo izdui, tai prašau papildyti iš mano paties pinigų.

Trečia. Obligūs ar, tikriau, tik pažymėjimus, jei duoti neturčių žmonių, užmiršti.

Ketvirta. Rūbus: meškenas Mončių Jurgiui Pabrėžai; vilkenas Stanislovui Pabrėžai. Peliksui Pabrėžai, kad nepalieku kailinių, dovanoju 20 rublių, kurių jis yra davęs obligėlių. Gelumbinį apsiaustą Mončių Rozalijai Pabrėžaitėi. Vasarišką kapotą tamsiai rusvos gelumbės Emilijai Pabrėžaitėi, Mykolo dukteriai. Mončių poniai Mykolienei Pabrėžienei dovanoju skolos apie 13 olendrų muštinių dorelių. Vatinį naktinį (šliafroką) — Julijonai Pabrėžienei, Martyno žmonai. Kotrinai Pabrėžaitėi, tikrajai seseriai, visus skalbinius: marškinius, rankšluosčius,

staltieses ir skepetas namie austos drobės, taip didžiasias, taip ir mažasias; taip pat visas skepetas ir skepetaites pirktines; jas, jei jai pačiai nebus reikalingos, lai išdalija giminėms ir beturčiams. Drobės gi nesiulėtąsias visokiais galais, tepasiimie sesuo Kotrina į save (jos didžiajame kupare, o jo raktas kelionės kuparėlyje) ir suskirsto trimis dalimis; vieną dalį teatiduodie Večių Barborai Pabrėžaitėi, antrą ir trečią dalį Mončių Rozalijai ir Emilijonai Pabrėžaitėms. Senuosius daiktus, gelumbinius ir šiaip jau, kurie yra mano paties, o ne vienuolyno, atiduoti dviem Martyno Pabrėžos sūnum. Kuparą atiduokite Emilijonai Pabrėžaitėi. Mažąją skrynelę ir mažą žibintuvėlį Stanislovui Pabrėžai, o labai didelę skrynią atiduoti Večių Barborai Pabrėžaitėi. Aptiekos šėpa, jei kam dera, paliks vienuolyne, taip pat ir antra — knygų šėpa; o trečią atiduoti Jakštaičių Onai Birontienei. Literatiškasis (rašomasis) stalelis su stalikiukais tetarnaujie Peliksui Pabrėžai, o mažąjį nemalevotąjį stalelį tepasiima Julijona Pabrėžienė. Vieną visą patalą, kaip va: pūkinę, tris priegalvius su anėvilkalais iš olandiškos drobės taip pat kitojinę antklodę olandišku apsiuvimu ir paklode tokios pat drobės reikia atiduoti Rozalijai Pabrėžaitėi; antrą gi paprastą patalą, būtent, rankinę antklodę, pūkinę ir tris priegalvius iš plėšytų plunksnų, su anėvilkalais ir drobulėmis, antklodėmis su kilimėliais apsiūti: vieną į lovą įkloti, antrą patalui aptiesti, atiduoti Mončių Emilijonai Pabrėžaitėi.

Penkta. Visokias stiklines bonkeles, butelius, buteliukus suskirti penkiomis dalimis, kiek galima, lygiomis; vieną dalį atiduoti Paluknio Julijonai Grigalauskienei, antrą Plaušinių Barborai Simutienei, trečią Večių Julijonai Pabrėžienei, ketvirtą Mončių Mykolienei Pabrėžienei, penktą Jakštaičių Onai Birontienei.

Šešta. Sieninį laikrodį dovanoti Darbėnų bažnyčiai, kurią ketina statyti. Kišeninį laikrodėlį repretier, kad man atsiėjo 15 rublių, paims tas, kurs patsai arba per kitus atlaikys už mano vėlę 15 Mišių. Antrąjį gi kišeninį laikrodėlį dviejų rublių vertės atiduoti Juozapui Birontui, mokiniui, kurs pas mane esti vaikeliu. Didįjį veidrodi vyresniajai Plaušinių Simučio dukteriai. Didįjį gi misinginį liktorių, prie jo reikia pridėti vienerios replės, Večių Pabrėžienei; mažąjį liktorėlį Martyno Pabrėžos sūnums, o antrą su replėmis antram tos pačios Pabrėžienės sūnui. Misinginį kryželį, rublio vertą, atiduoti Večių Barborai Petkevičienei, našlei, o rožančių, relikvijas ir dvejetą gamtos reginių su paukščiais Večių poniai Bričkevičienei. Dvi gelumbines vasariškas kepures atiduoti ponam Jokūbui ir Mykolui Venckauskiams; o žiemiškoji sena bobrinė ausinė kepurė tetarnaujie senajam ponui Jokūbui Venckauskiui.

Septinta. Mano biblioteka ne taksuotina, bet visa turi atitekti ne kam kitam, kaip tik Kretingos konvento bibliotekai ir turi būti įrejestruota minėtojo vienuolyno bibliotekos kataloge. Išskiriami tačiau mokyklų vadovėliai: 1. Dvejų tomu kun. Čerskio žodynas — Juozapui Birontui; 2. Knapiušą — Martyno sūnums; 3. lenkiškai-lotyniškai-prancūzišką žodyną Plaušinių Juozapui Simaičiui; 4. Synonima polsko-łacińsko-żmudzka — Martyno Pabrėžos sūnums. Tą patį reikia pasakyti ir apie kitas randamas mokyklų knygas: jas padalyti paminėtiems mokiniams.

Aštunta. Mano pinigų atsargą, kur yra skrynioje pirmame kambaryje ir pas poną Steponą Zaševičių, pasindiki, surinkti į vieną vietą; iš jų atskirti 10 sidabrinių rublių neturtingoms davatkoms ir našlėms: iš tų du rub. Barborai Jablonskienei, Lenkimų parapijos elgetai, juos nusiųsti per mano seserį Kotryną Pabrėžaitę; du rubliu Mikalauskie-

nei, Kretingos našlei, likusiai su vaikais didžiausiame neturte; pagaliau, po vieną rublį šioms: Magdalenai Žvinklevičaitei, Magdalenai Katkūtei, senutei, ir antrai Katkūtei, raišajai, kuri menkiausiai gyvena; Galdikienei našlei pas Kniūstį; Šeputienei našlei pas Žvinklevičaitę; šeštąjį rublį bet kam, bet tik būtų tikrai neturtingas. Likusius pinigų išaikvoti egzėkvijoms ir šv. Mišioms.

Devinta. „Žemaičių Botaniką“, pradėtą 1836 m. ir privestą kuone iki 14 klasės, ji esti didžiojoje tekoje (terboje su raiščiais); taip pat visus rankraščius, taip aptaisytus, taip sąsiuviniuose, taip ir atskirais lapais, surinkus į krūvą, nuolankiausiai prašau laikyti bibliotekoje, vietoje, atvangioje nuo pagedimo, *būsimajam žinovui*, pajėgiančiam užsimti tuo darbu. Tą patį sakau apie „Gerbarijų“ (žolyną) *džiovintų augmenų fliansų*; visa tai pavedu broliui Architektui Barkauskiui.

Dešimta. Du rankraščiu pono Patarėjo Daukanto pas mane padėtu: vieną vardu: „Istoriye Žemaytyszka“ (milžiniškas veikalas in folio) įdaviau J. M. P. Vėžaičių Eduardui Volmeriui, paėmęs reversą; jis yra stalikėlyje pirmojoje stancijoje tarp popierių; minėtąjį veikalą iš jo atimti visą nesugadintą ir vienuolyno bibliotekoje su mano knygomis laikyti iki atvažiuos p. Simanas Daukantas. Antras rankraštis in 4°, pasakoja apie graikų vadų dalykus, įduotas pasiskaityti Petru Izidoriaus sūnui mokiniui Daukantui.

Vienuolikta. Įspėju taip pat, kurie nekurie daiktai mano aptiekoje nuodingi; tad man mirus, atsargiai elkitės, kad nenusinuodytumėte, ir ne bet kam pavelykite mėginti, tik tam, kurs tai išmano.

Šiuos testamentų punktus paskutinės mano valios patvirtindamas, savo ranka pasirašau. Rašytas 1836 m. vasario 23 d., nors pradėtas sausio 10 d.

Kun. Ambražiejus Pabrėža,
Šv. Tėvo Pranciškaus susirinkimo tretininkas.

NB. Pinigų depozitą, laikytą pas J. M. P. Steponą Rauševičių, Kretingos vienuolyno pasindiki, atsiėmiau į save 1848 m. vasario 6 d.

3. Literatūros ir šiaip jau žinios.

Tuodu dokumentu iš lenkų kalbos žodis žodin išverčiau būsimam apsakytojui gyvenimo garsaus Lietuvos mokslo vyro ir pamokslininko vienuolio Jurgio-Ambražiejaus (šis vardas vienuolio vardas) Pabrėžos. Tai labai svarbios žinios, nes iš dokumentų šaltinio. Jomis pasiremiant, jau dabar galima ką ne ką atitaisyti. Pavyzdžiui, kažinkas D. noromis ar nenoromis neteisybę parašė „Varpo“ 1898 m. 5 nr.

Padavęs keleta žinių apie kunigo Pabrėžos gyvenimą ir darbus, p. D. sako jis savo veikalui išleisti palikęs 1.000 rub., kurius kunigai ar vienuoliai kažin kur dėję, pamesdami ir kai-kurius... veikalus. Kun. Pabrėža paminėtas tarp Žemaičių vyskupijos kunigų, mirusių per 1849 metus, su šlovinga pastaba: „plenus dierum et meritorum“ (gilaus amžiaus ir pilnas nuopelnų). Viršiau gi dedamame testamente vienatinę jo įvykusią atmainą savo ranka pažymi 1848 m., tai reiškia, jog kito testamento kun. Pabrėža nebebuvo padaręs. Šitame gi nieko neminima apie palikimą 1.000 rub. spaudos reikalui. Tiesa, dar būdamas Plungėje vikaru, o paskui Kartenoje apsibuvęs, užrašė, tai sako pirmasis dokumentas, 1000 muštinių arba 1.350 rub., tačiau ne spaudai, o kunigams, gyvensiantiems jo pastatytoje altarijoje; kuklus kunigas, nepageidaujamas klebonijos, pats buvo toje altarijoje apsigyvenęs. 1817 metais ... 22 d, stodamas į Kretingos vienuolyną, visas paminėtąsias pareigas ančdėjo ant savo įpėdinio kunigo Martyno Filipavičiaus. Taip jis, taip ir kiti altaristai iki šiai dienai, gyvendami šv. Jokūbo altarijoje, ištikimai eina ančdėtas pareigas ir nieko negaišina.

Kunigo Pabrėžos mokslo veikalais p. D. gali taip pat nesirūpinti: vienuoliai visą garsaus savo tėvo Ambražiejaus palikimą gražiausioje tvarkoje tebelaiiko, taip rankraščius, taip ir „Herbarijų“ trijuose dideliausiuose pakiuose ir tebelaukia „žinovo“, kurs nukratęs nuo jų dulkes, paruoštų spaudai.

Taip tatai Kretingos vienuolių bibliotekoje tvarkoje tebėra:

1. Surinkyymas warduu Žemaytyszkuu.
2. Supplementum Dictionarii Botanici Latino-Samogitici.
3. Materiys lekarstuu kayp ira taysomas.
4. Apraszys augimiu, sógadliwuu ant gidimos só iszguldimu, kóri augimy kam ira pamaczliwa.
5. Index Systematicus Latino-Samogiticus enumerationis plantarum, per Samogitiam maritimam observantarum ab Ambrozio Pabrėž, ex-professore scholae parochialis Kretingensis.
6. Imiona Roślin w Herbarzu moim znajdujących się Polsko-Łacino-Żmudzkie.
7. Nazwiska Systematyczne Łacińskie i Litewskie z dzieła Hagen Preussen Flora. 1818 r.
8. Rejestr roślin cudzoziemskich, tak jarzynnych, jako i kwiatowych, rozbieranych i zasuszonych przez X. Pabrėža. Latino-Samogitica.
9. Augimys sógadliwosys gidisinai.
10. Rejestr roślin zasuszonych dla W. X. Pabrėža od W. W. Wolfgang profesora Wileńskiego Uniwersytetu: (opisane w manuskrypcie).
11. Saaraszas Žemaitiskay-lotiniszkas.
12. Sryje Balsenyyny Biiluu Žemaitisz.-Lotinisz. 1834 m.
13. Waardaa tayslyynee Augimiu atsirądantiu Augmyniiczioo Žemaytyyniee óžwerączio saawiey Augmes lig szioł atrastas Žemaitiusy, Lyytuwoo, Wołynyjo ir Padoolyjoo só prijungsynó Warduu paprastuuju Žemaaytyszku, Lyytówyszkuu, Pruu-

syszkuu ir Łaatwyszku zmonyys tuu Tautuu geraa žyynomuu. 1834 m.

Nežinau, iš kurio, bene iš šio paskutinio veikalo klerikas Kaz. Kurklinskis gana klaidingai, tiesa, nes nesuprato Pabrėžos tarmės ir rašybos, nukopijavo išangą. Ją kun. Milukas Amerikoje išspausdino savo „Dirvoje“. (Skyrium 166 p.). Žiūr. mano: „Apžvalga ir apžvalgininkai“, 23 p.

Iš kitų dokumentų patiriame Jurgį Pabrėžą buvus pakrikštytą 1771 m. sausio 15 d. Vėliau devynerius metus mokinuisis Kretingoje lotiniškos kalbos ir retorikos; tolesniai išvažiavus į Vilnių, kur „visokių mokslų mokėsi“; mes nežinome, kokie tokie buvo anieji „visoki“ mokslai; greičiausiai — medicinos, nes Pabrėžos popieriuose daugiausia randame visokių mediciniškų pažymėjimų: aprašymų ligų, receptų, t. ir t. Vilniaus profesoriai įkvėpė jam nepaprastą meilę gamtos, su karia, ypač įstojęs į vienuolyną, taikioje draugėje gyveno. Per kiauras dienas, pasiėmęs lazda ir būrį vaikų, braiodydavo po pievas, landžiodavo po miškus, rankiodavo ir apžiūrinėdavo kiekvieną augmenėlį, pradedant nuo šimtamečio medžio ir iki smulkiausiam kiminui. Vaistus jo nurodymu rinkdavo jam užmokamos bobelės. Nors turėjo gerą šėpą visokiausių vaistų, tačiau gydė kuo ne vienomis žolelėmis. 28 numeris jo celės ir visas koridorius būdavo pakvėpęs jo žolėmis. Ir dabar tebekvepia, bet... visai kitu kuo. Kasdieną būdavo daug ligonių; moteriškosios laukdavusios apačioje, nes į aukštą, kur vienuoliai gyvena, moteriškoms užėti draudžiama. Vyrai ateidavo stačiai į celę leidžiamomis valandomis; juos tėvas Ambražiejus vaišindavo trimis pypkėmis su ilgais cibukais. Jau nuo ryto įsakydavęs jam tarnaujančiam vaikiukui prikimšti pypkes — ateis senas vyriukas! Apdalijęs svečius pypkėmis pirmame kambaryje, patsai gydyklų taisydavęs, klausydamas ligų, o moteriškųjų aprūpinti

nulipdavęs žemyn. Atėjus tam tikram vienuolių reguliamino reikalaujama laikui, palikdavęs svečius pypkauti, eidavęs į antrą kambarį ir kiaurai per tris valandas klūpodavęs prieš Prikryžiuotąjį ir medituodavęs. Tik pabaigęs savo dvasiškąją praktiką, beišeidavęs pas savo ligonis ir lankytojus. Ir gyvenimą pabaigė, klūpodamas po kryžium.

Ugio būvęs neaukšto, juodbrūvis, visados labai linksmas, mėgdavęs dainas. Šventadieniais sakydavęs be galo gražius pamokslus; jų pasiklausyti susirinkdavę ir iš tolimesnių parapijų.

Jausdamasis pašauktas į dvasiškių luomą, išstojęs iš Vilniaus Universiteto ir 1794 m. rugpiūčio 1 d. įstojęs į Varnių seminariją. Įsišventęs 1796 m. vasario 16 d.; matyt, bus jį, aukštesnio mokslo aspirantą, priėmę į aukštesnį kursą.

Gera valia išsižadėjęs klebonijos, neilgai trukus, visai pasišalinęs iš pasaulio į vienuolyną, kun. Jurgis vis dėlto vienuolio koptūro bijojo; bijodamas neištesėsią perdideliems vienuolio pasižadėjimams, jis bevelijo palikti tik Tretininku, nors atsidėjęs ėjo visas vienuolio pareigas.

Kuriais metais jis mokytojavo Kretingoje, negavome davinių.

4. Atsisakymas kapelionauti vyskupijos valdytojui vyskupui nominatui Gintilai.

Illustrissime, Reverendissime Domine, Patrone ac Benefactor Colendissime!

Patyręs iš Šviesiausiojo mano Pono laiško į J. M. mūsų Gvardijoną apie Jo malonę, palankumą ir gerybę man, nevertam savo tarnui, taip apsidžiaugiau, jog man pasirodė, kad ir savo draugų tuo vienu įgijau dvigubai pagarbos; už tai aš aukščiausiu ir gyviausiu širdies pakilimu nuolankiai dėkoju.

Tačiau paklausyti Šviesiausiojo įsakymo persidanginti į Alsėdžius, nesutrumpindamas savo amžiaus, niekaip negaliu dėl šių priežasčių.

1. Dabartinis metas, kurs kas valanda mainos; be to, jau artėja šalčiai, gruodas, šlapdrabos, darganos ir sniegai, kurie vos beleidžia man iš celės nueiti į bažnyčią ir į refektorių ir tai storai, gerai apsivilkus dėl kentėjimų ir skausmų, kurie mano kūne įsikerėjo, kaip va: dėl kosulio, troškumo krūtinėje, reumatizmo visokiose kūno dalyse, hemoroidų, fliuksijų, galvoje, sprande, gerklėje, apie ausis; jais nebegaliu nusikratyti. Norėdamas nors kiek pasilengvinti, turiu bepradėti tai tokių, tai šiokių vaistų ragauti, kurių preparatus galiu rasti savo naminių vaistų magazine, o tokią atsargą gydyklų sunku su savim pasiimti.

2. Pati gyvenimo tvarka, vienuolių susirinkime per 28 metus įgyta, ypač valgyme, gėrime, kambaryje, krosnyje, net ir toje lovoje; be to, taisyklingas laiko laikymasis, pasistiprinant, atsilsint, keliant, šv. Mišias laikant, pusryčiaujant, — didelės yra reikšmės mano amžiui prailginti. Patyriau, kad ligi tik bent kelioms dienoms atsitolinu iš vienuolyno, tuoj gaunu pilvo netvarkos ir pagrižęs gaunu gydytis. Tad ir dabar atsitolindamas iš vienuolyno į Alsėdžius ir tai tokiam ilgam laikui, tikrai prisiartinčiau mirtį arba kurią didelę ligą. Ko bevertas mano pagalėjimas, kad iš apatinio koridoriaus laiptais palypėjęs į viršutinį, jau nebegaliu atsigauti, uždunstu, nors jėgų dar turiu? Tiek jau tas ponaitis betinka visam kam!

3. Sėstis į stalą su kitais stiprintis, nebeturint nė vieno danties, tik juoką žiūrintiems daryti — toks juokingas judėjimas žandų, nebetinkamų valgymui kramtyti, ir įkyrėti kitiems, valgant atsileidžius. Man pačiam nepadoru, kad nebegaliu suskubti su kitais, dėl to dažnai turiu tenkintis ta viena sriubele, rasalėliu su duona, kad nepakyrėčiau visam susirinkimui.

4. Ypatingas mano paprotis laikytis skyrium nuo kitų daro mane nebesugebantį keltis kur ki-

tur gyventų, nes taip padaręs, gaučiau be paliaubos nuobodžiuoti, ar netekęs malonaus laiko bent kiek užsiimti literatūra, antlankant mane žmonėms, kurius aš tik pakenčiu, o ne mėgiu.

5. Dvasišku sekretorium būti taip pat jokia būdu negaliu, nebeturėdamas gerų akių ir nemokėdamas tas pareigas eiti. Mano akys jau taip pasilpusios, jog tik prie žvakės ir tai už umbrakulio (abažūro) ir tai nelabai ilgai ir vargiai begaliu skaityti arba rašyti. Mano akys joms pagerinti reikalingos visokių rūšių vaistų. Beje, koks tai būtų sekretorius, kurs turi rašyti visokias dispensas, indultus, patarimus, t. ir t., niekadose to nebandęs? Todėl indispensabiliter sum irregularis ad hoc onus portandum ir savo nesugebėjimu tik užgaučiau Šviesiausį, o neįtikčiau. Tamstai būtų liūdna, o pats griaužčiau be saiko.

Mano sveikatos būklė ir nesugebėjimas tebūnie aiški ir tikra priežastis, kad negaliu paklaustyti Jūsų valios, dabar man įsakant. Numanau malonią man Galingiausiojo Pono širdį; su Juo bevelyčiau iki galui savo dienų prabūti, netiktai tris mėnesius. „Norėtų dūšia dangaus, bet griekai neleidžia“. (Šita patarlė žemaitiškai pridėta).

Jau nebelieka nieko, kaip tik Jo kojas jautria meile apkabinti ir šventiems Jo atsidūksėjimams pasivesti. Palieku visados aukštai gerbdamas

Šviesiai Galingojo Pono ir Geradario žemiausis tarnas Ambražiejus Pabrėža, Tėvų Pranciškonų š. Susirinkimo Tretininkas. Kretinga, 1844 m. spalio 15 d.

5. Pranešimas apie kun. Pabrėžos mirtį. (Lotyniškai).

Jonas Kryzostomas Gintila, nėsant vyskupo, Kapitulos Vikaras, valdąs Žemaičių Vyskupiją pasaulinei Dvasiškijai pasveikinimą Viešpatyje!

A. a. Ambražiejus Pabrėža, pirma pasaulinis kunigas, daugelį metų tarnavo Dievo Bažnyčiai, paskui Kretingos vienuolyne šv. Pranciškaus Trečiojo Ordenu jupa apsvilkęs, buvo kitiems visokių dorybių paveikslas. Taip pasaulyje, taip ir vienuolyne bebūdamas, be paliaubos Dievo žodį apsakinėdavo, vaikus katekizmo mokydavo, išpažinčių klausydavo, ligonis šv. Sakramentais aprūpindavo, o liekamąjį nuo tų darbų laiką meldavos, skaitydavo ir rašydavo. Pagaliau, senatvės ir darbų privargintas pereito spalio m. 30 d. šv. Sakramentais aprūpintas garbingą savo gyvenimą pabaigė, sukakęs 80 m. su viršum. Paliko daugybę rankraščių žemaičių kalba taip dvasiško, taip ir pasauliško turinio. Mūsų vyskupijos įstatymais už jo vėlę kiekvienas kunigas teatlaiko po trejas Mišias, o kiekvienas klierikas tepaskaito po trejas egzekviją, nes ir a. a. nabašninkas įsakytų pamaldų už mirusius pasauliečius kunigus niekad neapleisdavo.

Rašyta Alsėdžiuose lapkričio 19 d. 1849 m.

Jonas Gintila, Kapitulos Vikaras.

6. Kun. Pabrėžos laiškas į kun. Motiejų Valančauskį.

1. Dauggalingasis Tėveli ir Ypatingasis mano Geradari!

Nepatikėsi, kad pasidžiaugiau akuratnumu, atvirumu ir gerai darymu Dauggalingojo J. M. Pono Geradari, kai atsiuntėt nesužalotą mano rankraštį, nurodėte kurius-ne-kurius šito rašto pataisytinus iškrypimus ir Pats apsiėmėt patobulinti mano veikalėlį. Minėtąjį veikalėlį perrašyti ir nemanau ir negaliu, nes esu savo vienuolyno vyresnybei apsiėmęs žemaitiškai parašyti „*Rekolekcijas*“ po tris kart tridienines, kurias ketina kasmetai ruošti parapijonams Kretingos bažnyčioje; tas vargas man

įkyresnis, neg buvo „Mokstós rodąs“. Be to, jei Dievas prailgins mano gyvenimą, mano sprandą lenkia pradėtas Priedas prie Botanikos ir to darbo aš nemanau liautis. Man itin malonu, kad ypatingasis mano Geradaris apsiima pataisyti mano veikalėlį; todėl šios prógos pasigavęs, gražinu jį Tamstai. Tačiau labai norėčiau, jei tai būtų galima, kad pasidarius pataisytojo teksto nuorašą, pats originalas būtų man sugražintas. Aš to veikalėlio spausdinti neduosiu, nes tam aš vargu bau ištesėčiau. O Dauggalingajam mano Ponui, tokiame laipsnyje esančiam, viskas nesulyginamai lengviau atsieina. Todėl jei mano darbas rodytųsi padauginsias Dievo garbės ir būsiąs naudingas vėlėms ganyti, būkite malonūs ir tą darbą apsiimkite, o Visagalis Viešpats už tai Jums dosniai teiks atlyginti.

Veikalo antrašas, mano išmanymu, būtų teisingiausias, jei reikštų, kieno tas veikalas parašytas ir kieno prasikreipimai pataisyti.

Su istorijėlėmis, kurių yra veikale, taip pasielgti, kaip sveikas protas diktuos. Tačiau be jų veikalas nustotų daugelio papuošų. Jug bet kas žino, quod omnis historia non est articulus fidei, sed tantum pie creditur (jog betkuri istorija yra ne tikėjimo dalykas, tik dievobaimingai tikimas). Kas norėtų laikyti pasaka, tegu sau: gali ir visa, nors tikriausia, laikyti pasaka ir išmislu.

Skyriai gi ir skyreliai veikale yra kuo reikalingiausi. Koks gi būtų veikalo suskirstymo tobulumas, jei ir artikulai ir artikulų skiltys ir skilčių punktai ir punktų paragrafai vienais §§ tebutų pažymėti? Kadangi iki šiol žemaitiškų sąvokų tam dalykui neturime, būtinai turi kas įdrįsti ir naujus vardus minimoms lotyniškoms sąvokoms duoti, o ta nomenklatūra ir paskesniems Žemaičių rašytojams bus didelis patogumas. Tiesa, mano duodamieji vardai rodos juokingai skamba. Bet Dauggalingasis J. M. Geradaris, aprūpintas nesulyginamai didesne

perregėjimo galybe, neg aš, be to turįs aplink save būri žemaičių kunigų, kurie gimtame dialekte, menu, turi būti žymiai išsitobulinę, todėl būkite malonūs rimtai save prispausti ir pridėlioti naujų, tinkamesnių žodžių, pažymėti reikšmei alicujus operis partem, sectionem, caput, articulum, punctum et paragraphum, nes be to bet kuris veikalas būtų nei šis, nei tas. Aš tai sakau, ne būtinai užsispyręs savaip padaryti, bet kad būtų patogiau paskesniems žemaičių dialekto autoriams. Kitaip šitas dialektas niekadės prideramai nepatobulės, ko visi seniai jau norime.

Malonėk, Dauggalingasis ir Ypatingasis mano Geradari, atleisti man, kad šnekučiuoju, ką man protas, jau po truputį senstas, diktuoja. Ar jo paklausysi, ar ne, man vis tiek pat.

Jau man nieko nebelieka, kaip tik nuolankiai pakartoti savo prašymas, kad priimtumėte tą mano veikalėlį į savo globą ir sargybą ir kad jis pasirodytų naudingas tikintiesiems žmonėms, kad išspausdintumėte, o man, jei pagyvensiu, jei ne du, tai nors vieną spausdintą egzempliorių suteiktumėte. Kas už tai prigulės, būtinai sugražinsiu. (Išspausdino tik ištraukas ir tas 1849 m., jau Pabrėžai mirus. J. T.).

Jautriausiai bučiuodamas Jūsų rankes ir drauge atsidėdamas Jūsų maldoms, pasilieku visados su tikra pagarba

Dauggalingojo J. M. Pono Geradari
Zemiausias tarnas kun. Ambražiejus Pabrėža
T. Pranciškaus S. S. Tretininkas.

1845 m. spalio 3 d.

2. Dauggalingasis J. M. Ypatingasis
Geradari!

Taip labai pasivėlavau prideramai padėkoti Dauggalingajam savo geradariui už atsiųstą sausio 15 d. dovaną, vardu: „Punktay sakimu“, dėl to, kad neradau progos į Varnius. „Punktų“ mintis rinkti-

nė; bet lietuviška rašyba ir tai dar senovinė, vietomis sunki suprasti, daro žymaus keblumo skaitytojui. Vis dėlto labai pasidžiaugiau, radęs tame veikale kurius ne kurius reiškinius tuos pačius, kurius aš vartoju savo raštuose, kaip va: *destys* (przyczyna), *prizastys* (okazy), t. ir t.

Kun. Daukšos „Postyllos“ Kretingoje neturime, o Telšių vienuolyno bibliotekoje tikrai turi būti, nes D. J. M. Simanas Daukantas turėjo tą veikalą iš minėtojo konvento pasiskolinęs ir atgal tam pačiam konventui sugražino per mano rankas. Didumas to veikalo in folio sulig mišiolu, vokiškai-kriokuviškos spaudos.

Labai norėčiau gauti (žinoma, už pinigų, ne dovanomis, kaip anie) vieną egzempliorių Ūkiškojo Kalendoriaus. Jeigu tai būtų galima, nuolankiai meldžiu Dauggalingąjį savo Geradarį padaryti man tą malonę su pažymėjimu veikalėlio prekės, o jau mano bus pareiga, tikros prėgos pasigavus, nusiųsti, kas už jį priguli.

Mano senatvė, kurią kai kurie mano Geradariai pradeda gerbtiniausia vadinti, išlengvo pradeda artintis prie ribos persikėlimo iš šio pasaulio; kol tai įvyks, labai nuolankiai ir stipriai atsiduodu šventoms Jūsų maldoms.

Pasilikdamas su didžiausia pagarba
Dauggalingojo J. M. Pono Geradario
Zemiausias tarnas kun. Ambražiejus Pabrėža,
Tretininkas Emeritas.

Iš Kretingos
1846 m. geg. 3 d.